

SUMMARY
TO THE PROBLEM OF KREVO UNION CONCEPT IN THE WORKS OF
M.P. SMIRNOV (1833–1877)

S. Liman (Kharkiv)

The article dwells on the scientific concept of Krevo Union (1385) as proposed by M.P. Smirnov, Professor of Novorussian (Odessa) University, in his basic study – doctor's thesis "Jagiello-Yakov-Wladyslaw and the first union between Lithuania and Poland". This was the first finished scientific concept of Krevo Union in pre-revolution Russian historiography. M.P. Smirnov supposed that Polish magnates, gentry and clergy reckoned to further consolidate due to union under weak King Jagiello their domination both in Poland proper and in incorporated Lithuania. As to Krevo Union itself, which is differently treated in Poland and Lithuania, M.P. Smirnov considered it an alliance between two states aimed against their Orthodox subjects.

Key words: Krevo Union, M.P. Smirnov, Jagiello, Poland, Lithuania.

УДК 930.1 (47787)

ЗА ОБ'ЄКТИВНЕ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ, АБО
ФАРИСЕЙСТВО КРИТИКА МІСТЕЧКОВОГО МАСШТАБУ

Данилюк Д. Д. (Ужгород)

У статті Д. Данилюка доведена безпідставність заперечення опонентом О. Мазурком зародження історичної думки на Закарпатті в кінці XVIII - початку XIX ст., біля витоків якої стояв І. Базилович зі своєю працею "Brevis notitia fundationis Theodori Koriathovits ... - Cassoviae. - 1799. - Pars I - III. - 451 p.; 1804-1805. - Pars IV-VI. - 411 p. ". Помилка опонента полягає в тому, що він не читав працю І. Базиловича, не знає джерел, на основі яких вона написана і актуальних проблем, які вперше висвітлюються на Закарпатті. Не володіючи історико-критичним методом аналізу історіографічних джерел, опонент не зумів правильно оцінити творчу спадщину першого закарпатського історика і визначити його місце в історичній думці досліджуваного періоду.

Д. Данилюк ґрунтовно аналізує названий працю, визначає її науковий рівень і переконливо доводить, що саме І. Базилович є основоположником історичної думки на Закарпатті, яку далі розвинули і збагатили М. Лучкай, О. Духнович, А. Кралицький, І. Дулішкович, Ю. Жаткович та ін. Праця І. Базиловича добре знали і високо цінували вчені-слависти Угорщини, Австрії, Чехословаччини, Росії, України.

Ключові слова: І. Базилович, Закарпаття, основоположник, історична думка, історіографія, концепція.

Відомо, що чесна і об'єктивна дискусія сприяє підвищенню наукового рівня досліджень, і це слід тільки вітати, дедалі ближче підходячи до істини. Але, на жаль, з'являються опуси, від яких так і несе бездоказовістю, голосливими звинуваченнями, не властивими не тільки науковцю і педагогу, а й будь-якій порядній людині. З приводу цього відомий російський історик М. Полевой ще у 1829 році сказав: *"Есть два рода невежества – одно неученое, другое ученое, и второе гораздо смешнее и несноснее первого"* [1, с. 375].

До такого другого типу невігластва належить і об'ємний опус О. Мазурка, опублікований у "Науковому віснику Ужгородського університету" (2008. – Вип. 21. – С. 197–213) [2]. У ньому автор намагається безпідставно заперечити наші висновки щодо зародження закарпатської історіографії наприкінці XVIII ст., а її представників представити як таких, що якщо щось і писали, то не про насущні проблеми історії краю з позицій тогочасного стану історичної науки. Зауваження настільки бездоказові, тенденційні і глибокі від наукового розуміння спадщини закарпатських істориків кінця XVIII – XIX століть,

що можна б і не звертати на них увагу. Однак опонент на сторінках поважного видання не вгадується висловлювати свій дилетантський погляд на закарпатську історіографію. Вперше це він зробив у 1999 р. На жаль, наша відповідь у "Науковому віснику Ужгородського університету" (2003. – № 8) не пробудила в ньому почуття ні наукової, ні педагогічної етики.

Свій погляд на закарпатську історіографію О. Мазурок зводить до критики нашого аналізу праці І. Базиловича "Короткий нарис фундації Федора Корятковича...", безпідставно заперечуючи її започаткування наприкінці XVIII ст. Шкода, що нашому критику невідома наукова спадщина М. Лучкай, О. Духновича, І. Дулішковича, А. Кралицького та інших представників закарпатської історіографії XIX ст. Тому і зосередимо увагу саме на спадщині І. Базиловича для визначення її місця в закарпатській історіографії та на її оцінці відомими вченими-славістами XIX–XX ст.

Перш за все опонент ігнорує факт виходу Базиловичевої праці в 1799 (перші три частини-

томи) і 1804–1805 рр. (наступні три частини-томи), і не вказує її обсяг – 862 с. – немаловажну деталь вагомості даного видання. Зауважимо при цьому, що навіть на теренах усієї тогочасної України з її потужним науковим потенціалом перша друкована праця з власної історії Д. Бантиша-Каменського з'явилася в Москві у 1822 р. – "История Малой России со времен присоединения к Российскому государству".

Важливо також, які претензії висуває критик щодо нашої оцінки твору І. Базиловича. Насамперед вони стосуються, як він пише, методу *"наукового аналізу історіографічних досліджень і якими знаннями з теорії і методології історичної науки повинен володіти дослідник, який взявся вивчати історію історичної думки певного регіону"*. Постановка питання цілком слушна. На кільканадцяти сторінках опонент цитує наш аналіз праці І. Базиловича і кривою в ньому вбачає те, що ми характеризуємо структуру Базиловичевої праці, визначаємо проблематику, яка порушується автором, визначаємо її актуальність і рівень науковості дослідження. Вважаємо свій підхід цілком правомірним, бо він дозволяє досягнути наукову вартість праці і її місце в історіографії. Адже дослідження І. Базиловича написане латинською мовою і недоступне для сучасного читача. Тому О. Мазурок чесно зізнається в тому, що він *"абсолютно не знає епохи, в якій жив і творив Базилович"* – друга половина XVIII – початок XIX століть. *"Бо не має жодної публікації з історії цього періоду, – пише він. – Не знаю рівня історичної думки того часу, тобто історіографічної ситуації часів Базиловича"*. Дуже шкода опонента!

Справедливим є і таке його зізнання: *"не читав не тільки документів, якими користувався Базилович, але й самої праці Базиловича, оскільки не володію латинською мовою"* [2, с. 198]. Тут напрошується висновок – не знаєте, то й не судіть. Для О. Мазурка, як він сам пише, *"взяти на себе таку місію – це все одно, що вирішити підкорити Еверест у шортах, кирзових чоботях на босу ногу"* [2, с. 199]. Для нього – це так, а для нас – ні. Адже критик не має ніякої власної історіографічної праці, а тому його теоретичний рівень не дозволив вести дискусію на належному науковому рівні. Тому вона і сповнена такою собі "отсебятиною", подібною на фейлетон найгіршого гатунку.

Нагадаємо опоненту, що саме ми вперше виявили у відділах рукописів та стародруків бібліотек Ужгорода, Львова і навіть Києва першу друковану працю з історії Закарпаття І. Базиловича [3]. А за переклад на українську мову, її оцінку ми взяли спільно з латиністом Ужгородського університету доцентом Й. О. Баглаєм, і результати нашої роботи були опубліковані в 1988 р., на сторінках "Закарпатсь-

кої правди" [4]. Так вперше було ознайомлено наукову громадськість з виданою в 1799 р. працею І. Базиловича. Згодом наша спільна праця продовжувалася з другим відомим латиністом, доцентом М. В. Оросом. Її результати були викладені у нашій статті "Наукове Закарпаття: від І. Базиловича (1742–1821) до М. Лелекача (1907–1975)", (Науковий вісник Ужгородського університету. – 1998. – Вип. 2). Неоцінімому допомогу нам надав доцент Ю. М. Сак, котрий натхненно працював над перекладом не тільки праці І. Базиловича, а й М. Лучкая "Історія карпатських русинів". Ця спільна праця відображена в його "Предмові" до нашої книги "Михайло Лучкай – патріарх закарпатської історіографії" (Ужгород, 1995) [5, с. 3–5]. У свою чергу ми віддали належне Ю. М. Саку у статті "Важлива грань наукової роботи вченого: (До перекладу Ю. М. Саком праці І. Базиловича: "Короткий нарис фундації Федора Корятовича – Кошіце, 1799, 1804–1805")". Стаття вміщена у бібліографічному покажчику "Доцент Юрій Сак. – Ужгород, 2007" [6, с. 92–97].

Результати співпраці з відомими вченими-латиністами були покладені в основу дослідження закарпатської історіографії у наших монографіях – "Історична наука на Закарпатті: Кінець XVIII – перша половина XX ст." (Ужгород, 1999) [7, 352 с.], та "Історична думка на Закарпатті в епоху національного відродження: Кінець XVIII – середина XIX ст." (Ужгород, 2009) [8, 400 с.].

Треба віддати належне О. Мазурку – він зізнається, що йому важко оцінити внесок І. Базиловича в розвиток крайової історіографії, бо *"не читав працю Базиловича"*. Це правда. І тому визначення "кричущий непрофесіоналізм" йому би слід адресувати не комусь іншому, а самому собі, і не вступати в дискусію про значення спадщини І. Базиловича, безпідставно принижуючи її? До того ж робить це не на основі знань закарпатської історіографії, яких йому явно бракує, а послуговується оцінками інших дослідників, зокрема емігрантів О. Петрова і Є. Перфецького. Причому вибирає з їх досліджень тільки негатив, що є, за його ж визначенням, для нього *"всім науковим арсеналом"*. Такий підхід в кінцевому підсумку приводить О. Мазурка до прямої фальсифікації дійсного стану речей. Доведемо це на конкретних прикладах.

Поява праці І. Базиловича наприкінці XVIII ст. викликала жвавий інтерес вже у сучасників – вони назвали його "Геродотом угорусів". Автор вступної статті до Базиловичевої книги у шістьох частинах-томах Я. Міллер підкреслив велику роботу як джерелознавця, який вперше зібрав і опублікував значну кількість документів, відзначивши: *"Якщо плід твого розуму треба б пояснити похвалами, то вза-*

галі треба б тобі висловити найбільшу похвалу за те, що ти обнародував те, що до цього часу було приховано у темряві. Все ж таки для вічної слави твого імені вистачить, що ти батьківщину збагатив і прикрасив таким подарунком, і кожний патріот бажає, щоб чим швидше надрукувався і розповсюдився" [3, ч. 1, с. 3].

Сучасники І. Базиловича вказували і на важливе місце праці в історичній думці краю. Так, І. Готціг (Hotsig) відзначив: *"Шанувальники історії будуть вдячні тобі за таку кількість опублікованих документів, ці матеріали дають підставу для ґрунтовніших досліджень. Нехай Бог дасть, аби за його прикладом усі добре шанувалися в русинському народові в часи його становлення, аби більшість погоджувалася з подібним"* [29, с. 153]. Додамо, що поряд з джерелами І. Базилович використав праці античних і середньовічних візантійських і західноєвропейських авторів. Він добре знав європейську історіографію, зокрема праці угорських (Л. Туроці), польських (М. Стрийковський, Несецький), литовських (М. Коялович), німецьких (Н. Шмідт) та інших

О. Мазурок не знає, що праця І. Базиловича високо оцінена всіма культурно-освітніми діячами Закарпаття ХІХ ст. Наприклад, Є. Фенцик відзначив: *"без твору Базиловича ми нічого не знали б про наших предків"* [9, с. 64]. А тому, за словами Є. Сабова, *"Сие сочинение отворило очи Угро-Русским, они стали познавати сами себя"* [10, с. 190]. Не оминали праці І. Базиловича і дослідники ХХ ст. Відомий краєзнавець О. Маркуш у 1932 р. відзначив її роль у піднесенні національної свідомості закарпатських русинів: *"його робота була русинам mocnoю підпорою в бою проти затоплення в хвилях мадяризації"* [11, с. 103].

Повністю підтримуємо зізнання опонента: *"Абсолютно ігнорую думку відомих дослідників історії Закарпаття О. Петрова і Є. Перфецького про внесок Базиловича в розробку історії регіону, тобто історіографічну ситуацію навколо праці Базиловича. Це тоді, коли мої знання порівняно з їхніми знаннями з цього предмету – ніщо"*. Це також правда. Хоч опонент і вказує на наявність оцінки О. Петрова і Є. Перфецького праці І. Базиловича, але не наводить її. Нагадаємо, що О. Петров, як завжди суворий у своїх судженнях, у 1930 р. писав: *"Базилович, протоигумен Мукачевский, много лет собирал для него (труда – Д. Д.) материалы, опубликовал 1799 и потом в 1804 г. множество разсеяных в разных изданиях, а также и совершенно новых документов и, в этом отношении, заслуживает полной признательности потомства"*. Разом з О. Петров вказав і на недоліки, до речі, влас-

тиві всім дослідникам тієї епохи: *"Не имея, однако, никакой научной подготовки Базилович не мог справиться с материалом, и его собственные выводы и соображения не стоят на научном уровне даже и того времени"* [12, с. 93]. На жаль, при цьому вчений не проаналізував працю в цілому.

Є. Перфецький також оцінив внесок І. Базиловича в історіографію регіону, назвавши його *"талантливым предшественником"* М. Лучкая. Ця оцінка подана у його дослідженні "Обзор Угросрусской историографии" (1914) і також не однозначна. Як сумлінний дослідник, він насамперед відзначає позитив праці, яка *"заключає в себе свыше ста документов и рескриптов угорских королей, австрийских императоров, трансильванских князей, папских бреве и булл, разных епископских распоряжений etc; относящихся к истории Мукачевской епархии"*, хоч *"не всегда критически мог относиться к подлинности того или другого из них"* [13, с. 299].

Опоненту не відомо, що Є. Перфецький пізніше звернув увагу на те, що праця І. Базиловича відіграла значну роль у формуванні в закарпатських русинів національної самосвідомості. Так, на сторінках кийського видання "Наше минуле" у 1918 р. у статті "Перший історик угорської України – І. Базилович" він писав: *"Слід пам'ятати того, хто перший спричинився до національного відродження цієї української країни (Закарпаття – Д. Д.), положивши для цього свою солідну працю у формі наукового дослідження над історією рідного краю"* і *"уперше пробує дати цілу історію Угорської України"* [14, с. 157].

Другий часопис – "Нова рада" у грудні 1918 р. також високо оцінив закарпатського вченого: *"Під впливом слов'янського відродження, яке тоді почалося в Угорщині і Австрії завдяки народолюбній політиці Бачинського і Базиловича Угорська Україна як ніколи пізніше, почала було вибиватися на щирі національно-українську дорогу, постачаючи культурних діячів і для Галичини й інших країн"* [15, с. 3]. Подібну оцінку І. Базиловичу дав і часопис "Україна" в 1918 р.

Дуже шкода, що О. Мазурок, за його ж словами, не знає української історіографії історії Закарпаття. В іншому випадку він не опустився б до голосливого применшення спадщини І. Базиловича і закарпатської історіографії в цілому. Нагадаємо критику, котрий все життя читає курс історичної думки України, що українські вчені високо оцінили закарпатського дослідника. Так, львівський вчений-бібліограф І. Левицький у 1899 р. назвав І. Базиловича *"першим угро-руським історіографом"*, і хоч його праця написана латинською мовою, все ж вона *"пронизана любов'ю до угро-*

руського народу і свого часу мала великий вплив на пробудження національного життя в Угорській Русі" [16, с. 111–112].

Українські історики не тільки вказували на значення праці І. Базиловича, а й широко використовували її у своїх дослідженнях. Значний документальний матеріал з неї запозичив, зокрема, Юліан Целевич у статті "Дешо за поселення угорської України Русинами...", опублікованій на сторінках львівської газети "Правда" в 1868 році [17]. Праця І. Базиловича викликала значний інтерес у галицьких науковців. Про це свідчить хоча би той факт, що О. Духнович у одному з листів до Я. Головацького у 1859 році повідомляв, що надсилає йому працю цього закарпатця. Більше того, з нею було ознайомлено наукову громадськість публікацією окремих її уривків на сторінках газети "Новый свет" у 1871 році під назвою "Эпизоды из истории мукачевской епархии" [18]. На працю закарпатського вченого звернув увагу навіть І. Франко. Відзначаючи роль єпископа А. Бачинського у просвітницькій діяльності серед русинів, зауважив: *"із його співробітників найбільш відомий Іоаникій Базилович, автор книги "Brevis notitia..."*" [19, с. 123]. Незнання опонентом цих та інших фактів і підводить його до неправильного розуміння історії закарпатської історіографії.

О. Мазурок втрачає всяку повагу до творців закарпатської історіографії, висловлюючись про них в іронічній формі. Він, наприклад, іронізує з того, що *"місцеві історики-професіонали не обмежувалися лише вивченням історії Закарпаття. З-під їхнього пера вийшли фундаментальні дослідження з історії Угорської Русі, Угорщини, Австрії, Австро-Угорщини, країн Європи"*. Зовсім недоречно іронія! Але на той час у сусідніх державах із значним економічним і інтелектуальним потенціалом хіба були створені подібні праці? Ні, їх навіть у Росії не було. І це при наявності там у 1802 р., крім Академії наук, шістьох університетів та інших наукових і освітніх інституцій. Дослідники епохи І. Базиловича – В. М. Татішев, М. М. Щербатов, І. М. Болтін, М. М. Карамзін – писали історію тільки російської імперії. Тож чи це засвідчує, що в Росії на той час ще не було історичної думки. Звичайно, ні. Отже, чи логічно вимагати від істориків Закарпаття – клаптя східнослов'янської землі, фундаментальних праць з всесвітньої історії, аби визнати, що вони таки творили власну історичну думку на теренах рідного краю. Чистий абсурд! Навпаки, їх достоїнством є те, що у складі чужоземних держав, в умовах національного гніту вони прославляли не царів, королів і всіляких вельмож, а писали історію свого народу, обгрунтовуючи його право на політичне існування та виборюючи йому гідне місце у інонаціональному середовищі Авст-

рійської монархії. І зробили це на рівні історичної науки свого часу. А започаткував їхню благородну працю саме І. Базилович, яку відтак на вищому науковому рівні продовжив М. Лучкай своїм 6-томним дослідженням "Історія карпатських русинів".

Слід нагадати опоненту і про те, що всі події, які відбувалися на території Закарпаття, місцеві історики-першопрохідці досліджували не ізольовано, а в тісному взаємозв'язку з історичними процесами в Австрії та навколишніх країнах, і, що дуже важливо, з життям східних слов'ян і їх держави. Це по-перше. По-друге, праці закарпатських істориків знали в Угорщині, Австрії і в Австро-Угорщині. Зокрема, працю І. Базиловича добре знав австрієць Й. Фідлер і в 1862 році увів її в науковий обіг [20, с. 5, 6, 17, 19–21]. Її добре знали і в далекій Росії. Наш земляк Іван Орлай користувався нею у Санкт-Петербурзі, зокрема в опублікованій у 1804 р. статті "История о Карпато-Россах" [21, с. 31–77]. Широкий відгук праця І. Базиловича знайшла в інших російських виданнях. Про неї знали відомі російські славісти О. Пипін і В. Спасович, записавши ім'я її автора у свою "Историю славянских литератур" (СПб., 1879) [22, с. 441]. У анонімній статті "Национальное движение в Угорской Руси" (Санкт-Петербург, 1894), відзначено, що вона *"... в первый раз пробудила патриотические чувства Угрососсов, она являлась могучим оружием в борьбе с Мадырами, которые смотрели на Угорский народ как на рабов и ни к чему не способную толпу"* [23, с. 52]. Цю ж речу праці закарпатця підкреслено і в книзі "Наши зарубежные братья в борьбе за народность. Угорская Русь" (СПб., 1911): *"первым сочинением появившемся в Закарпатской Руси, был труд монаха Базиловича по Угро-русской истории под заглавием ... Хотя труд этот издан на латинском языке но он проникнут искреннею любовью к Угорорусскому народу и, что самое главное, имел большее влияние на пробуждение национального самосознания угрососсов"* [24, с. 13].

Опоненту праця І. Базиловича невідома тому, що вона не була в науковому обігу у наш час. Єдину статтю про І. Базиловича надрукував ігумен Мукачівського монастиря Василій (Пронін) у журналі "Православная Мысль" (1957) [25, с. 40–48]. І. Базиловича краще знали за кордоном, ніж вдома. Його високо оцінив угорський історик Й. Перені в 1957 році, відзначивши, що він *"вперше складає, а потім публікує історичну концепцію"*, згідно з якою *"закарпатські українці проживали на території Угорщини уже під час панування Риму і тоді прийняли християнство"* [26, с. 18]. А канадський вчений П. Магочі назвав І. Базиловича *"першим вітчизняним підкарпатським істориком"*

[27, с. 21]. Найновішою зарубіжною публікацією є стаття А. Пекаря [28, с. 105–122].

Отже, праця І. Базиловича була широко відома у науковому світі. Це – відповідь О. Мазурку на його запитання, а хто ж читав праці закарпатських істориків, який вплив вони зробили на формування історичної пам'яті краю, на поширення історичних знань, яку роль вони відіграли в суспільно-політичному і культурному житті Угорської Русі? Натомість він мав би задуматися над тим, а хто читав його праці – професора з купою дипломів – навіть в умовах наявності багатющих комунікаційних можливостей XXI ст.? У жодній монографії з історії української історіографії немає покликів на його публікації. А, можливо, він має праці з використанням архівів Відня, Праги, Будапешта, Рима, Парижа, як цього вимагає від закарпатських істориків кінця XVIII ст.? Нічого подібного. І це про щось свідчить! Мало себе вважати знавцем історіографічних досліджень. Треба ним бути! Про убогість міркувань опонента свідчить відсутність у його опусі покликів на фундаментальні історіографічні праці вітчизняних та зарубіжних фахівців. Натомість він подає довжелезний перелік принципів методики, запозичених у відомих спеціалістів.

О. Мазурок порушує питання про метод історіографічного дослідження. Однак, не знаходячи зауважень по суті, він повторює своє заїжджене твердження про те, що не слід називати параграфи, розділи і коментувати їх зміст, вказувати обсяг, в даному випадку праці І. Базиловича. Вважаємо, що слід робити саме так, тому що вона видана аж у 1799 р., і до недавнього часу залишалась зовсім невідомою навіть для спеціалістів, а для О. Мазурка тим більше. Адже він її не тільки не читав, а й на власні очі не бачив. Тому така характеристика праці цілком виправдана, бо дає уяву читачеві про неї – це не стаття, а об'ємне дослідження (862 с.) з вивченням таких-то проблем, використавши такі-то джерела, історичні твори тощо.

До речі, критик і сам вдається до такого методу. Так, аналізуючи статтю Ю. Жатковича "Етнографический очерк угро-русских" вказує: *"оригінал рукопису форматом 17x20 см. займає 135 сторінок дрібного почерку — приблизно 5 друкованих аркушів..; весь текст рукопису Жаткович розділив на 24 не однакових за обсягом параграфів, які не мають назв, кожний параграф присвячений якійсь одній проблемі; перші вісім параграфів із двадцяти восьми містять багато суто історичного та історіографічного характеру; перший же параграф присвячений вивченню питання про те, хто ж такі русини"* і т. д.

О. Мазурок хизується знанням статистичних даних і вважає, що кількість міських

жителів впливає на число науковців в певному регіоні. На основі такої хибної логіки мислення і робить неправильний висновок про те, що малочисельні закарпатські містечка з низьким рівнем освіти, без фахових інституцій не могли дати вчених, культурно-освітніх діячів. Це в корені хибна думка. Опоненту слід би краще освоїти спадщину Ю. Жатковича, яку вивчає все життя. А цей знавець закарпатської історіографії дав відповідь на це питання ще у 1910 році: *"Угорски русини соразмерно ко числу своему столько историков имеют, яко мало котра народность на Угорщине..."* [30, с. 101]. Треба вчитися у представників закарпатської історіографії! Нагадаємо, що в Україні не у XVIII ст., а навіть у кінці XIX ст. (1897 р.) серед українців було всього 0,3 % із середньою і вищою освітою, але з їх середовища вийшли вчені європейського рівня.

Опонент повчає, що при історіографічному аналізі слід звертати увагу на новизну порушуваних дослідником проблем, на науковий рівень їх вирішення, введення в обіг джерельного матеріалу тощо. Якби він читав І. Базиловича, то побачив би, що саме в такому аспекті і написана його праця. Адже саме І. Базилович вперше порушив широке коло питань, які були актуальними не тільки в кінці XVIII ст., а й сьогодні. Це – автохтонність закарпатських русинів, висвітлення їх давньої історії у взаємозв'язку з минулим східних слов'ян і розвитком Київської Русі. Хіба не заслуговує на увагу той факт, що І. Базилович в кінці XVIII ст. вживає етнонім Україна, і виділяє такі її регіони як Галичина, Поділля, Покуття, що рідко робили, власне, українські, а тим більше російські історики. Цей погляд закарпатця високо оцінив академік М. Возняк у 1924 р.: *"Автор заговорив про культурну злуку Надтисянщини з іншими українськими землями. Тому це писання Базиловича, будучи першим науковим історичним твором (підкреслення наше. – Д.Д.), мало zarazом велике значення для розвитку національної свідомості серед українців Надтисянщини* [31, с. 122]. Ось вам і історична концепція І. Базиловича, яку не бачить наш опонент.

Нагадаємо, що навіть чеські дослідники звернули увагу на новизну у визначенні І. Базиловичем етнічної належності русинів Закарпаття. Наприклад, Ф. Тіхий у 1922 році відзначив: *"І. Базилович указав на те, що підкарпатські русини суть синами славного роду руського, що історія русинів сягає за Карпати в славу давнину княжеств руських"* [32, с. 50]. Це і ще один аспект концепції І. Базиловича, про який опонент не знає, тим не менше повчає, що потрібно б його дослідити. Більше того, І. Базилович порушив питання про прихід угорців, діяльність Федора Корятовича, утве-

рджання християнства східного обряду, заснування князем мукачівського монастиря цього ж обряду, Ужгородську унію 1646 р. і ін. Опонент не читав праці І. Базиловича і не знає, що він охарактеризував діяльність багатьох церковних діячів, показавши їх культурно-освітню роботу. Цьому він присвятив окремі глави – "Описи деяких славніших церковних мужів та їх вчинки" і "Опис славніших ченців" [3, ч. 1, с. 109]. Можемо вважати, що цим самим на Закарпатті було започатковано таку галузь історичної науки, як біографістика. На цій основі у XIX ст. на сторінках часопису "Листок" публікувалися біографічні дані багатьох закарпатських діячів. У 1930-х рр. цю роботу продовжив Є. Недзельський [33, 289 с.], а в наш час – автор цих рядків [34, 289 с.].

Не знаючи спадщини закарпатських істориків, О. Мазурок ставить їм у провину те, що вони насправді вже давно зробили. А тому він веде пустопорожню бесіду сам з собою, вифантазовує різні проблеми і сам же борється з ними, уподібнюючись борцеві із вітряком, якого, як сам зізнається, збирається віднайти аж на вершині світу Евересті, а заодно вивісити на ній і свій кольоровий портрет. У добру путь! В одному можна погодитися – із його зізнанням в тому, що він абсолютно не знає епохи, яку досліджує І. Базилович. Тому у минулому опусі він і заявив, що наша оцінка І. Базиловича як історика викликає у нього сміх. Ми ж у відповіді на це довели, що його сміх безпричинний і є поганою ознакою. У цьому ж опусі він зізнається, що вже регоче. Ну, якщо регоче, то це вже ознака чогось страшнішого, ніж наслідок сміху без причини.

Праця І. Базиловича відобразила суспільні тенденції в закарпатському середовищі у певну епоху і є цінним здобутком крайової історіографії. Вона відіграла важливу роль у зміцненні національно-патріотичних почуттів закарпатських русинів, обґрунтувала їх право на політичне існування. У цьому аспекті її можна порівняти із знаменитою "Історією Русів", лише з тою різницею, що Базиловичів твір був виданий, про нього знали і читали як на Закарпатті, так і далеко за його межами, а історія українського народу залишалася в рукопису аж до 1846 р. Певна річ, не всі порушені питання І. Базилович розв'язав на належному науковому рівні, але постановкою їх на порядок денний вже заслуговує визнання його засновником закарпатської історіографії. Про те, що її започатковано саме у кінці XVIII ст. підтверджує і наявність рукописних праць І. Пастелія "Historia Diocesis Munkesiensis" ("Історія Мукачівської єпархії") і "De origine Ruthenorum" ("Про походження русинів, 1781") та Д. Бабілі (Бабілович), котрий за словами М. Лучкая "написав книжку великої святої єпархіальної історії". А Брадач і Злоць-

кий залишили нам рукописні праці – під загальною назвою "История церковная". Переконливим фактом поширення історичних знань в кінці XVIII ст. є спроба написати історію сіл, про що свідчить наявність в ДАЗО записки "Про походження села Гукливе" [35] і особливо "Гукливська літопись", яка містить опис подій економічного, політичного і міжнародного характеру за 1660–1830 рр. Важливим є і те, що засновниками закарпатської історіографії були не чужинці, а уроженці Закарпаття, і зробили це вони у тяжких умовах іноземного панування.

Все це опоненту невідоме, а тому й бездоказово заперечує започаткування закарпатської історіографії в кінці XVIII ст. Таким методом користувалися деякі чужинці ще на початку XIX ст. Про одного з них закарпатський філософ В. Довгович у 1824 р. сказав так: *"Коли історики зауважують, що Письменник, змальовуючи характер якогось народу, так мордується над добором епітетів свого присуду, як бідний віршувальник над римами, вибудовує такі вежі тирад, що його дослідження або грає антитезами, або з нього виринає щось жахливе, ставляться до нього з недовірою, як до такого, що скеровує свій розум не у залежність від фактів, а жертвуючи стилем, поринає у словоблудство, аби лише він виглядав красиво, між іншим, незалежно від дійсного стану справ"* [36, с. 8].

Не може не викликати здивування тон О. Мазурка – зверхність, повчання, яке часто переходить в елементарну не порядність, використовуючи далеко не наукову термінологію. У його лексиконі – жаргонні вислови, властиві особам певного соціального прошарку – "окови́та", "ко́ньяк", "регі́т", "печерний рівень", "наха́рапудження" та інші, які навіть соромно називати. Це не личить нікому, а тим більше науковцю, педагогу вищої школи, якщо він таким себе вважає, але це вже тема окремої розмови.

Отже, О. Мазурок прагне дати оцінку праці І. Базиловича, і одноразово всій закарпатській історіографії. Однак, як він може оцінювати те, чого не читав. Йому слід би глибше вникнути хоча б у творчість Ю. Жатковича і заприпитати такий його висновок: *"Історіографія угро-русів бере свій початок з XVII ст."* [29, с. 134]. А заодно заглянути і в історіографічну статтю Є. Перфецького, котрий у 1914 р. підтвердив цей висновок так: *"Начало угрорусской историографии позволяю себе отнести еще ... к 1641 году"* [13, с. 294].

Не володіючи конкретним матеріалом, О. Мазурок далекий від наукової дискусії і захопився пустопорожньою бесідою. З приводу подібного наш відомий просвітителю Олександр Духнович влучно ствердив: *"Критиковать каждый (д...) может, но не каждый знает"* [37, с. 18]. А щоб знати, потрібно глибоко і все-

бічно вивчити наукову спадщину істориків Закарпаття і тільки тоді вести дискусію на науковому рівні. Ми стоїмо на позиції, висловленій відомим закарпатським вченим-

славістом Михайлом Лучкаєм своїм недоброчинцем ще у 1843 р.: " *Словесну критику зневажаю, ділову схвалюю*" [38, с. 6]. На цьому і стоїмо.

1. Барсуков Н. Жизнь и труды М. П. Погодина. – СПб., 1889. – Книга вторая.
2. Мазурок О. С. Атланти і Каріатида районного масштабу: (Роздуми про те, Хто і Як досліджує історію та історіографію Закарпаття) // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. – Ужгород, 2008. – Вип. 21.
3. Basilovits Ioannicio. Brevis notitia Foundationis Theodory Koriathovits... – Cossoviae, 1799, 1804–1805. – 862 s.
4. Данилюк Д., Баглай Й. Из відстані двох століть // Закарпатська правда. – 1988. – 21 грудня; Данилюк Д. Перший історик Закарпаття // Закарпатська правда. – 1992. – 10 грудня.
5. Сак Ю. М. Передмова до кн.: Данилюк Д. Михайло Лучкай – патріарх закарпатської історіографії. – Ужгород, 1995.
6. Данилюк Д. Важлива грань наукової роботи вченого (До перекладу Ю. М. Саком праці І. Базиловича "Короткий нарис фундації Федора Корятовича". – Кошіце, 1799, 1804–1805) // Доцент Юрій Сак. Бібліографічний покажчик / Уклад.: О. Д. Закривидорога, О. І. Почекутова, С. Д. Федака, Г. З. Шарган. – Ужгород, 2007.
7. Данилюк Д. Історична наука на Закарпатті (кінець XVIII – перша половина XX ст.). – Ужгород, 1999.
8. Данилюк Д. Історична думка на Закарпатті епохи національного відродження (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). – Ужгород, 2009.
9. Фенцик Е. Очерк угро-русской письменности // Листок. – 1892. – № 6.
10. Сабов Е. Христоматія церковно-славянских и угро-русских литературных памятников... – В Унгарі, 1893.
11. Маркуш О., Ревай Ю. Світло, читанка для 7–8 шк. рок. народних шкіл. – Прага, 1932.
12. Петров А. Древнейшія грамоты по истории карпато-русской церкви и иерархии (1391–1498 гг.). – Прага, 1930.
13. Перфецкий Е. Обзор Угрославянской историографии // Известия отделения русского языка и словесности АН. – Санкт-Петербург, 1914. – Т. XIX, кн. 1-я.
14. Перфецкий С. Перший історик Угорської України – Іоаникій Базилович // Наше минуле. – К., 1918. – Ч. 3.
15. Нова Рада. – 1918. – 1 грудня (18 листопада). – № 227.
16. Левицький І. Прикарпатська Русь в XIX віці в біографіях і портретах її діячів. – Львів, 1899. – Т. 1. – Вип. 2.
17. Целевич Ю. Децо за поселення угорської України Русинами і за унію церкви православної угорських Русинів з Римом // Правда - письмо наукове і літературне. – Львів, 1868. – № 35–42.
18. Эпизоды из истории Мукачевской епархии (По документам отца Иоанкия Базиловича) // Новый свет. – Унгар, 1871. – Ч. 16–25.
19. Франко И. Южнорусская литература // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – К., 1984. – Т. 41.
20. Fiedler Yoseph. Beitrage zur Geschichte der Union der Ruthenen in Nordungern... – Wien, 1862.
21. Орлай И. История о Карпато-Россах // Иван Семенович Орлай. 3 наукової спадщини. Видання друге, доповнене / Упорядник Д. Данилюк. – Ужгород, 2007.
22. Пыпин А., Спасович В. История славянских литератур. – СПб., 1879.
23. Национальное движение в Угорской Руси // Галицко-Русский вестник. – СПб., 1894. – № 1.
24. Наши зарубежные братья в борьбе за народность (Угорская Русь). – СПб., 1911.
25. Игумен Василий (Пронин). Протоигумен Иоаникий Базилович (1742–1821) // Православная мысль. – Прага, 1957.
26. Перени И. Из истории закарпатских украинцев (1849–1914). – Будапешт, 1957.
27. Магочій П. Р. Формування національної самосвідомості. Підкарпатська Русь (1848–1948). – Ужгород, 1994.
28. Пекар А. Протоигумен Іоаннікій Ю. Базилович, ЧСВВ (перший історик Закарпаття) // Analekta Ordinis S. Basilii Magni. Ecclesiae catholicae Ucrainae persecutae dedicata (1945–1990). – Romae: Sumptibus PP. Basilsahorum, 1992. – Секція 2. – Т. XIV (XX). – Вип. 1–4. – С. 105–122.
29. Мазурок О. Юрій Жатковч як історик та етнограф. – Ужгород, 1999.
30. Жаткович Ю. Михаил Лучкай // Месяцеслов на 1910 год. – Ужгород, 1909.
31. Возняк М. Історія української літератури. – Львів, 1924. – Т. III.
32. Тіхий Ф. Іоаннікій Базилович – перший дієписець Подкарпатської Руси // Месяцеслов на 1922 год. – Ужгород, 1921.

33. Недзельский Е. Очерк карпаторусской литературы. – Ужгород, 1932.
34. Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку ХХ ст.). – Ужгород, 1997.
35. ДАЗО. – Ф. 151. – Оп. 1. – Од. зб. 3245.
36. Довгович В. Зауваження до етнографії як до науки/ Переклад з угорської Наталії Коляджин. – Ужгород, 2003.
37. Духнович А. Дело от безделия // Естественно-духовныя разсуждения // Львів, наукова бібліотека НАН України ім. В. Стефаника, відділ рукописів – НТШ. – № 842. – С. 17.
38. Лучкай М. Історія карпатських русинів: У 6-ти т. – Ужгород, 2000. – Т. II.

РЕЗЮМЕ

ЗА ОБЪЕКТИВНОЕ ИЗУЧЕНИЕ ИСТОРИИ ЗАКАРПАТСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ, ИЛИ ФАРИСЕЙСТВО КРИТИКА МЕСТЕЧКОВОГО МАСШТАБА

Данилюк Д.Д. (Ужгород)

В статье Д. Данилюка доказана безосновательность отрицания оппонентом О. Мазурком зарождения исторической мысли в Закарпатье в конце XVIII – начале XIX веков, у истоков которой стоял И. Базилович со своим трудом “Brevis notitia foundationis Theodori Koriathovits... – Cassoviae. – 1799. – Pars I – III. – 451 p.; 1804–1805. – Pars IV–VI. – 411 p.”. Ошибка оппонента состоит в том, что он не читал труд И. Базиловича, не знает источников, на основе которых он написан и актуальных проблем, впервые освещаемых в Закарпатье. Не владея историко-критическим методом анализа историографических источников, оппонент не сумел правильно оценить творческое наследие первого закарпатского историка и определить его место в исторической мысли исследуемого периода.

Д. Данилюк основательно анализирует названный труд, обозначает его научный уровень и убедительно доказывает, что именно И. Базилович является основоположником исторической мысли в Закарпатье, которую вслед за ним развивали и обогащали М. Лучкай, А. Духнович, А. Кралишкий, И. Дулишкович, Ю. Жаткович и др. Труд И. Базиловича хорошо знали и высоко ценили ученые-слависты Венгрии, Австрии, Чехословакии, России, Украины.

Ключевые слова: И. Базилович, Закарпатье, основоположник, историческая мысль, историография, концепция.

SUMMARY

FOR THE OBJECTIVE STUDY OF THE HISTORY OF THE TRANSCARPATHIAN HISTORIOGRAPHY PHARISAISM OF THE CRITIC OF THE LOCAL SCALE

D. Danylyuk (Uzhhorod)

Transcarpathian historiography The article by D. Danylyuk gives reasoning the wrong approach of O. Mazurok in estimating the birth of the historical thought in Transcarpathia at the end of the XVIII and the beginning of the XIX century. O. Mazurok denies the conclusion as to the fact that the Transcarpathian historiography has been originated by I. Basilovits with his work “Brevis notitia foundationis Theodori Koriathovits... – Cassoviae. – 1799. – Pars I – III. – 451 p.; 1804–1805. – Pars IV–VI. – 411 p.”.

O. Mazurok didn't read this work and he is not aware of the problems tackled in it.

D. Danylyuk gives the fundamental analysis of the work, discovers its content, historical conception and proves that the very Basilovits founded the Transcarpathian historiography. The fact that prominent Slavonic scholars of Hungary, Austria, Czechoslovakia, Russia, Ukraine knew his work testifies to the above mentioned conclusion.

Key words: Basilovits, found, originate, historical thought, historiography, conception, Transcarpathia.